

MUSEUM HET DOMEIN SITTARD

stedelijke historie

- verwacht
- archief Stedelijke Historie
- vaste presentatie

Rasah Rindu

60 jaar Molukse gemeenschap in de regio

03.07.2011 - 06.11.2011

In 1951, nu zestig jaar geleden, arriveerden circa 12.500 Molukkers in Nederland: 3.578 militairen, 574 burgers en politiemensen en hun gezinsleden. Dit gegeven is aanleiding voor Museum Het Domein om samen met het Museum van de Vrouw, het (Eu) Regionaal Historisch Centrum, BiblioNova, Vereniging Kenalan kenalan Bergaul en Vereniging Sittards Verleden de handen ineen te slaan om de geschiedenis en cultuur van deze bevolkingsgroep onder de aandacht te brengen. Gedurende de hele zomer worden tentoonstellingen, bijeenkomsten en theaterproducties georganiseerd. Rode draad is het gevoel van heimwee en ontheemd zijn; Rasah Rindu. Een gevoel dat vooral doorklinkt in de Molukse muziekcultuur. Er is een sterk verlangen naar iets dat nog steeds voor Molukse mensen onbereikbaar is, een zelfgekozen thuis hebben. Men voelt zich nog steeds op drift.

In Museum Het Domein wordt een mengeling van politieke geschiedenis, kunstwerken, persoonlijke verhalen, gebruiksvoorwerpen, muziek en etnografica gepresenteerd. De sfeervolle vormgeving is in handen van Dick Latul. Molukse mensen hebben hun vaderland zo dichtbij mogelijk proberen te halen door vast te houden aan hun eigen tradities; hun geloof, hun dans, hun zang en hun eetcultuur. Het Museum van de Vrouw belicht de tradities die door vrouwen zijn overgedragen op de inmiddels 4e generatie. BiblioNova organiseert fototentoonstellingen van de Molukse fotografen Debby Kakisina en Natasja Pattipeilohy. Ook zijn enkele lezingen in dit kader gepland. Kenalan kenalan Bergaul is een vereniging die als doelstelling heeft het verstevigen van de band tussen de Molukse bevolking onderling en die tussen de Molukse en niet-Molukse bevolking in Geleen en omstreken. Zij organiseert op 17 september 2011 een reünieweekend Graetheide met daarbij een voor iedereen toegankelijke theatervoorstelling Ku Uru Siwa Rimaeb; een voorstelling over identiteit.

De overtocht

De Molukse militairen dienden in het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (het KNIL) en bevonden zich kort na de Tweede Wereldoorlog ten tijde van het ontstaan van de onafhankelijke republiek Indonesië nog op Java. Hierdoor ontstond er een politiek probleem. De militairen waren namelijk nog steeds in dienst van Nederland en de aanwezigheid van koloniale troepen werd ongewenst geacht door zowel de Indonesische republiek, de Nederlandse overheid als de internationale gemeenschap. Uiteindelijk besloot de Nederlandse regering, daartoe gedwongen door een uitspraak van de Hoge Raad, de hoogste Nederlandse rechter de Molukkers naar Nederland over te brengen.

Bij aankomst in Nederland stond de militairen en hun gezinnen een nieuwe teleurstelling te wachten. Ze waren aan boord gegaan als militairen, maar kregen in Nederland te horen dat ze uit militaire dienst waren ontslagen. Protesten en een rechtszaak tegen de staat bleven uiteindelijk zonder resultaat.

Woonoord Graetheide

Nederland kampte begin jaren vijftig met grote woningnood. Bovendien werd verwacht dat de Molukse mensen snel weer zouden vertrekken. Er werd gezocht naar een tijdelijke oplossing. Na hun aankomst werden de mensen, via kamp Amersfoort, ondergebracht in woonoord. Deze lagen verspreid over het hele land. Graetheide was er een van. In de periode maart/april 1951 zijn ongeveer 516 Molukkers; 116 gezinnen en 16 alleenstaanden, allen ex KNIL-militairen en hun familie gehuisvest in woonoord Graetheide. De houten barakken werden direct na de Tweede Wereldoorlog gebruik als gevangenkamp voor NSB-ers en daarna als vrijgezellenhuis voor de vele gastarbeiders die als mijnwerkers in de steen- en bruinkoolmijnen en SBB werkten.

Op basis van de beschikbare bronnen mag ervan worden uitgegaan dat de Molukse bewoners in Graetheide afkomstig zijn van Ceram, Pulau Nusalaut, Ambon, Pulau Haruku, Pulau Saparua, Kei Ketjil en Kei Besar.

De onderlinge relaties in het woonoord werden naast familiebanden en religie ook bepaald door 'pelaverbanden'. Dit zijn traditionele bondgenootschappen tussen dorpen. Deze gaan

gepaard met een stelsel van rechten en plichten, wederzijdse hulp en respect. Veel voorkomend is het verbod op huwelijken binnen een bepaald pelaverband. Verhalen over het dorp van herkomst, en als dat niet meer bekend is de boot waarop men naar Nederland is gereisd, spelen nog altijd een belangrijke rol in de verhoudingen tussen Molukse families.

Tweeslachtig beleid

Tot het midden van de jaren vijftig nam de Nederlandse regering een tweeslachtige houding in ten aanzien van de vraag of de Molukkers nu wel of niet mochten werken. Tot 1953 waren er weinig mogelijkheden op de arbeidsmarkt. Molukkers werden bovendien in de beginjaren niet ingeschreven in de gemeentelijke bevolkingsregisters. Een speciale rijksdienst, het Commissariaat van Ambonezenzorg van het Ministerie van Maatschappelijk Werk werd verantwoordelijk voor hun verzorging. Het CAZ verzorgde alles, van het eten tot aan de schoolkeuze. In het begin mocht men niet zelf koken, maar moest het eten gehaald worden in een centrale keuken. Toen de Nederlandse regering beseftte dat het verblijf in Nederland niet langer tijdelijk zou kunnen zijn, werd het beleid van volledige verzorging omgezet in een systeem van "zelfzorg". De Molukkers moesten zelf in hun onderhoud voorzien en dienden dus werk te zoeken. Het zelfzorgsysteem riep fel verzet op in Molukse kringen. Ze waren gedwongen naar Nederland gekomen en de overheid diende haar verantwoordelijkheid hierin te nemen en in hun onderhoud te voorzien.

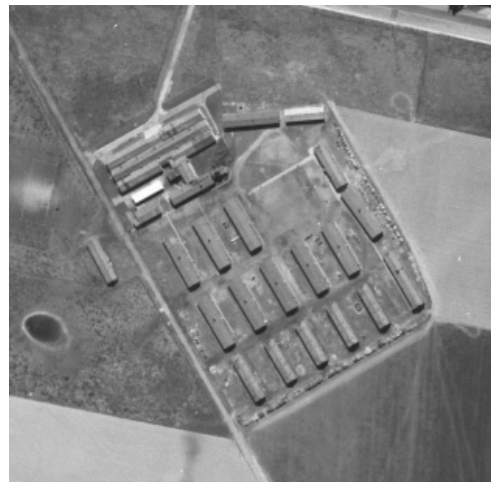
Een ander uitvloeisel van het nieuwe beleid was de keuze voor huisvesting in woonwijken in plaats van in woonoorden. Daarmee werden de gemeenten primair verantwoordelijk voor de zorg voor deze bevolkingsgroep.

Integratie

De woonsituatie in de woonoorden was niet bevorderlijk voor de integratiekansen van Molukkers. Sterker nog: integratie was uitdrukkelijk als doel afgewezen. Toen vanaf 1957 het woonoord werd vervangen door woonwijken bleef het concentreren op de aangewezen plekken voortduren. Pas in de late jaren tachtig en negentig zette het proces van voortschrijdende integratie door. Het aandeel Molukkers die buiten de woonwijken gingen wonen nam steeds meer toe. De gezamenlijke Verklaring van de Nederlandse Regering en vertegenwoordigers van de Molukse organisaties in 1986 betekende een grote sprong voorwaarts voor de integratie van Molukkers in de Nederlandse samenleving. Er werd actie ondernomen om de hoge werkloosheid te bestrijden en er kwam een Moluks bureau om de wijken te begeleiden bij de overdracht aan de woningbouwcoöperaties.

Geïntegreerd zijn geldt vooral voor de derde generatie. Dit zijn in Nederland geboren kinderen uit eveneens in Nederland geboren ouders. Zij zijn veelal gehuisvest buiten een Molukse woonwijk. Generaliserend kan worden vastgesteld dat Molukkers nauwelijks zichtbaar zijn als bevolkingsgroep binnen de gemeente. Dit neemt niet weg dat zij hechten aan hun tradities en gebruiken. Meedoen in de Nederlandse samenleving hoeft immers niet het verlies of verloochenen van de eigen wortels te betekenen. Weten wie je bent en waar je vandaan komt, geeft mensen juist een sterkere basis om mee te doen.

Molukse woonwijken

Vanaf 1957 werd een begin gemaakt met de bouw van Molukse woonwijken en werd de sluiting van de woonoorden in gang gezet. De woningen werden aanvankelijk door het rijk betaald (rijkswoningen). In 1977 zijn ze overgedragen aan woningbouwcorporaties en gemeenten.

Het zou uiteindelijk meer dan 40 jaar duren voordat het laatste woonoord door een woonwijk was vervangen. Deze traagheid ging bepaald niet in tegen de zin van de Molukkers. Ze hechtten in meerderheid aan huisvesting in de woonoorden. Deze manier van wonen vertoonde de karakteristieken van het hun bekende kazerneleven. De meerderheid streefde voorts op geen enkele wijze integratie na. De excentrische ligging van de meeste woonoorden werd dan ook eerder als voor- dan als nadeel ervaren. Deze woonsituatie droeg bovendien bij tot de instandhouding van de sterke groepscohesie.

De bewoners van Graetheide werden vanaf 1957 geleidelijk overgeplaatst naar woningen in speciale woonwijken. De mensen werden gehuisvest in 33 nieuwe Domeinwoningen in de Borrekuijstraat, de van Hiltenstraat, de Lindestraat, de Pottersstraat en tot de renovatie halverwege de jaren 80 in een woning boven de Molukse Bethaniekerk in Geleen. Vanaf 1960 werd in Sittard begonnen met de bouw van 53 woningen tussen de wijken Stadbroek en Broeksittard.

De laatste bewoners van Graetheide zijn – zeer tegen hun zin – in 1963 vertrokken. Het woonoord is daarna afgebroken. De ontruiming verliep weliswaar gespannen, maar gewelddoos.

De onvrede binnen de Molukse gemeenschap ten aanzien van het beleid van de Nederlandse overheid bleef maar voortduren en nam in de loop der tijd alleen maar toe. Zij verweten de rijksoverheid dat zij de verantwoordelijkheden ten aanzien van de Molukkers steeds weer trachtte te ontlopen. Met name toen de woonwijken eind jaren zeventig werden overgenomen door woningbouwcoöperaties zag men dit als een actie om de banden te verbreken. Maar ook de gemeenten waren ontevreden en wendden zich tot het rijk met het verzoek om compensatie voor de kosten die zij voor de zorg voor de Molukse bevolkingsgroep moesten maken.